

RUED LANGGAARD UDGAVEN

REDAKTIONSVEJLEDNING 1

VEDR. NODERNE

Udarbejdet af Bendt Viinholt Nielsen, 2000 – senest rev. 19. maj 2010.

En række typografiske forholdsregler, som er nodesats-standard, er ikke nævnt i denne vejledning, med mindre redaktøren skal være særlig opmærksom på dem. Et typografisk "bibliotek" med specialtegn er udarbejdet til brug for udgaven.

Angivelser i højre spalte:

0 = stiltiende rettelse/tilføjelse (forudsat der ikke er tvivl eller noget særligt at bemærke)

BERET= dokumenteres og begrundes i revisionsberetningens noteapparat

G.NOTE = generel note i revisionsberetningen under "redaktionelle retningslinjer"

FORORD = generel note i de indledende dele (enten under "Om udgaven", i forbindelse med instrumentopstillingen eller i en "Note til dirigenten")

Titel	Markante titler citeres fra hovedkilden. Formtitler standardiseres (nutidig retskrivning). Engelsk (og gerne fransk) oversættelse tilføjes.	
Instru- menter	Instrumentbetegnelser normaliseres efter italiensk standard.	0
	Kildernes differentierede betegnelser respekteres (fx forskellen mellem "kirkeklokker", "skarpe klokker", "klokkestænger"). Instrumentatoriske forhold belyses i partiturets forord/instrumentoversigt, hvis det kan have indflydelse på valget af instrumentarium. Bemærk at "campanetta" er et orgelregister – orkesterinstrumentet hedder campanelli.	FORORD
	Urealisable instrumentskift søges løst ved ombytning af stemmer eller omlægning af korte, ubetydelige passager. Det undgås at indføre ekstra instrumenter, som ikke er i overensst. med komponistens intention.	BERET
	Oktavtransponerende instrumenter (om-)noteres efter normal standard (cfag noteres fx en oktav højere, bcl noteres i g-nøgle).	0

(Instru- menter)	<p>Klarinetter i B ændres til klarinetter i A, hvis notationen går ned på dybt des/cis. Det kan være ved skift i de berørte passager eller ved at ændre hele satsens eller værkets klarinetstemmer fra B til A.</p> <p>Notation af horn i F-nøgle bibeholdes i 'gammel' form, dvs. en kvart under klang. Under instrumentoversigten foran i partituret anføres en fast note i de relevante partiturer: "Horn i basnøgle klinger en kvart over noteret tonehøjde." Hvis trompetstemmer omfatter både B- og F-trompeter anføres den aktuelle type på hver partiturside.</p> <p>Passager i 8va kan omskrives til 'loco' (og omvendt), hvis udførelses- eller notationsmæssige hensyn kræver det.</p>	<p>FORORD</p> <p>FORORD</p> <p>-</p> <p>-</p>
Partitur- opstilling	<p>Normaliseres efter nutidig standard.</p> <p>Instrumenter kan sammenskrives i ét system eller fordeles på flere systemer, hvis praktiske eller æstetiske forhold taler for det.</p> <p>Piccolo-fløjte på øverste system, hvis den er gennemgående (også selv om den i kortere passager alternerer med fl 3). Hvis fløjte er hovedinstrumentet anbringes den som fl 3 også når den spiller picc.</p> <p>"(a 2)" gentages altid i første takt efter sideskift, hvor det er relevant.</p> <p>Partituret opstilles i hovedgrupper efter sædvanlig praksis:</p> <ul style="list-style-type: none"> Træblæsere Messingblæsere Pauker Slagtøj Ekstra instrumenter (harpe, klaver, orgel) Scenemusik Vokalsoli Kor Strygere <p>Slagtøjsinstrumentariet opstilles altid efter denne model:</p> <ul style="list-style-type: none"> Campanelli Campane Triangolo Tamburino Tamburo Piatti Grancassa Tam-tam 	<p>0</p>
Nøgler	<p>Glemte nøgler og nøgleskift tilføjes i [].</p> <p>Forkerte nøgler rettes og sættes i [].</p> <p>Skift i celli, trombone og fagot mellem F- og C-nøgle kan ændres, hvis praktiske hensyn eller hensynet til konsekvens begrundet det.</p>	<p>-</p> <p>BERET</p> <p>0</p>
Fortegn	<p>Glemte/manglende fortegn tilføjes i [].</p>	<p>-</p>

<p>(Fortegn)</p>	<p>Transponerende træblæsere omnoteres til faste fortegn (RL bruger som regel løse fortegn).</p> <p>Indførelse af faste fortegn kan betyde, at et manglende # eller ♭ i kilden 'automatisk' kommer til som fast fortegn. For at markere, at fortegnet ikke findes i kilden, føjes det til i skarp parentes, selv om det virker 'overflødig'. Sådanne fortegn udelades af stemmematerialet.</p> <p>Messingblæsere noteres med løse fortegn (RL bruger faste fortegn i tidlige partiturer).</p> <p>Der tilføjes relevante opløsningstegn ved skift fra et sæt faste fortegn til et andet.</p> <p>Dobbelt # og dobbelt ♭ ophæves/ændres med et <i>enkelt</i> fortegn (#, ♭ eller ♮).</p> <p>Hjælpeforteegn (orienteringsforteegn) tilføjes af udgiveren i (). Hovedreglen er, at hjælpeforteegn sættes første gang i efterfølgende takt og inden for samme takt ved registerskift.</p> <p>Node 1 på lige paginerede sider (efter bladvending) tilføjes altid fortegn i () ved overbindinger.</p> <p>Hvis RL undtagelsesvis bringer orienteringsforteegn i () i kilden nævnes det.</p> <p>Overflødige fortegn (herunder hjælpeforteegn) fjernes. Hvis der er tale om gentagne fortegn kan de evt. fjernes stiltiende.</p> <p>Bemærk at tilsyneladende overflødige fortegn kan referere til en anden stemme for at præcisere en dissonans - fx gis i violin og g (med ♮) i cello. Sådanne fortegn bør bibeholdes, også i stemmerne.</p>	<p>FORORD + BERET</p> <p>0</p> <p>-</p> <p>0</p> <p>0</p> <p>0</p> <p>BERET</p> <p>BERET G. NOTE</p> <p>-</p>
<p>Tempo-, karakter- og foredragsbetegnelser</p>	<p>Tempobetegnelser skrives over akkoladen med halvfedt (hovedtempi med stort begyndelsesbogstav, bitempi, tempojusteringer og karakterbetegnelser, fx "rit.", "a tempo", "accelerando", "con brio" osv. med lille).</p> <p>Foredrags- og karakterbetegnelser skrives (normalt) under hvert enkelt system i kursiv (med lille begyndelsesbogstav).</p> <p>Uegalt anbragte foredrags- og karakterbetegnelser i enkeltstemmer justeres uden videre til det korrekte begyndelsessted (ofte frasens begyndelse). I særligt markante tilfælde kan flytningen beskrives.</p> <p>Italienske betegnelser standardiseres (små og store begyndelsesbogstaver). Banale stave- og skrivefejl rettes. Inkonsekvenser i skrivemåden ensrettes (hvis fx den samme betegnelse er skrevet på to måder ved forskellige instrumenter).</p>	<p>0</p> <p>0</p> <p>0</p> <p>BERET</p> <p>0</p>

(Tempo-, karakter- og foredragsbetegnelser)	RLs hjemmestrikkede italiensk kan bibeholdes forudsat det giver (en vis) mening.	-
	Sproglig eller grammatisk ukorrekt italiensk eller decideret volapyk kan søges forståeliggjort, kommenteret eller rettet til sobert italiensk, alt efter omstændighederne.	BERET
	Danske tempo- og karakterangivelser, som har en entydig og gængs italiensk ækvivalent - fx bevæget = mosso - kan udskiftes med den it. betegnelse --	BERET
	-- eller den it. betegnelse nævnes i skarp parentes efter den danske.	0
	Særegne dansksprogede angivelser bibeholdes, oversættelse til engelsk og fransk bringes som fodnote.	FODNOTE
Taktartsangivelser	Glemte taktartsangivelser tilføjes i [].	-
	Forkerte taktartsangivelser rettes og sættes i [].	BERET
Taktstreger	Der sættes altid dobbelt taktstreg ved skift i faste fortegn, ved skift i taktart kun ved virkelig markante ændringer, ved skift i grundtempo kun undtagelsesvis.	0
Takttal	Takttal begynder med første hele takt. Hver sats tælles for sig. Ved volter tælles 1. volte, og de tilsvarende takter i 2. volte får samme takttal efterfulgt af a (fx t. 37 og 37a).	-
Noder	Upræcist placerede noder, der med lidt god vilje kan læses korrekt, justeres uden videre.	0
	Fejlplacerede noder rettes og sættes i [].	BERET
	Nodelængder kan omnoteres for læselighedens eller ensartethedens skyld (der bør være en node på 3. slag i firdelt takt og på 2. slag i 6/8 takt).	0
	Tonegentagelser skrevet med tværbjælke(r) over halsen i træ- og messingblæsere samt slagstøj noteres helt ud. Undtagelser kan forekomme i strygerne.	0
	Manglende (glemte) halse og faner tilføjes.	BERET
	Ændring af en nodeværdi foretages normalt uden brug af skarpe parenteser.	BERET
	Triolangivelser mangler ofte fordi de 'giver sig selv'; sådanne tilføjes uden videre, dog med en generel note herom i beretningen. Denne praksis kan i det individuelle tilfælde udvides til at omfatte kvintoler, sekstoler mv.	G.NOTE
I enkeltstående, mere diskutabile, tilfælde tilføjes 3, 5, 7 (eller hvad det nu måtte være) i [].	-	

(Noder)	<p>Manglende tremmolo tilføjes med skarp parentes omkring tremmolo-tegnet.</p> <p>Ændring af tremmolo (kan) markeres på samme måde.</p>	<p>-</p> <p>BERET</p>
Artikulations-tegn og -angivelser	<p>Manglende accenter mv. tilføjes i []. Inden for en takt eller evt. en længere sammenhængende passage kan man nøjes med [før og] efter accentrækken.</p> <p>RLs staccatoprikker kan have form som en streg. Det vurderes om disse i det pågældende manuskript skal læses som staccatissimo. Det vil kun undtagelsesvis være tilfældet.</p> <p>"stacc. sempre" kan omnoteres som prikker for tydelighedens eller ensartethedens skyld.</p> <p>"simile"-passager kan ændres til fuldstændig notation for tydelighedens eller ensartethedens skyld (kun hvis der er fuld klarhed over, hvor angivelsen 'ender')</p> <p>Uegalt anbragte artikulationsangivelser justeres stiltiende, hvis der ikke er tvivl om den rette placering (hos RL kan accenter og stacc. være ret flyvske).</p> <p>Decideret fejlplacerede tegn flyttes inden for takten uden anvendelse af [] i udgaven.</p> <p>Flytning hen over en taktstreg sker ved, at det forkert anbragte tegn teknisk set udelades, mens den korrekte tilføjes i []. Der anvendes flg. standardvending i beretningen: "... udeladt (redaktionelt tilføjet t. ... i analogi med...)".</p> <p>Bemærk flg. undtagelse: Hvis to instrumenter i kilden er noteret på hvert sit system, mens udgaven sammenskriver dem i ét system (fx cor 3-4), og den ene stemme i kilden mangler fx en accent, undlades typografisk markering i udgaven.</p> <p>RL skriver normalt kun marc. over et system med to stemmer, selv om de skrives med halse op og ned. Marc.tegnet gælder altså begge stemmer, og man kan tilføje det manglende stiltiende i partituret og nøjes med en generel bemærkning i revisionsberetningen; skarpe parenteser er dog nødvendige, hvis rytmen i over- og understemme ikke følges ad.</p> <p>Rettelse af <i>f</i> til <i>sf</i> eller <i>fz</i> sker med anvendelse af det typografiske biblioteks <i>fz</i> og <i>[s]f</i>.</p> <p>"Fisk" af denne art: <> er ikke en dynamisk angivelse, men en artikulationsangivelse (= <i>espr.</i>, udføres i strygerstemmer som forstærket vibrato). Denne notationspraksis ses fx hos Brahms [symfoni nr. 4, sats I, t. 165-166, 195, 227 ff.]. Tegnet placeres</p>	<p>-</p> <p>BERET</p> <p>0</p> <p>0</p> <p>0</p> <p>BERET</p> <p>BERET</p> <p>BERET</p> <p>G.NOTE</p> <p>0</p> <p>-</p>

(Artikulation s-tegn og -angivelser)	centreret omkring nodenovedet med et 'lufttrum' svarende til nodehovedets bredde, også så vidt muligt, hvis det er første node efter en taktstreg. Det kan være vanskeligt i konkrete tilfælde at skelne mellem dette samlede, lille tegn og et kort cresc.-dim.	
Buer	<p>Manglende fraserings- og bindebuer tilføjes som bue med brudt streg.</p> <p>Upræcist skrevne buer, der med lidt god vilje kan læses korrekt (i forhold til identiske eller parallelle steder), justeres.</p> <p>Forlængelse af buer angives grafisk præcist og som en kombination af hel og brudt streg.</p> <p>Bueafslutninger, der er glemt efter en bladvending kan tilføjes stiltiende, hvis der skrives en generel bemærkning om det i revisionsberetningen.</p> <p>Forkortelse af buer markeres grafisk ved, at halvdelen af buen skrives med brudt streg (yderligere oplysning i beretningen). Grafisk skal en sådan bue kunne adskilles fra en 'forlængelsesbue' - dvs. skiftet mellem hel og brudt streg må tydeligt være mellem to nodehoveder.</p> <p>RLs særlige buer uden endepunkt (fra en lang tone til taktstregen før en pause) - typisk i blæsestemmer, men også af og til i strygere - bibeholdes. I en særlig standardiseret note til dirigenten (under instrumentopstillingen) forklares om disse buer. Første forekomst (kan) markeres med en asterisk og fodnote med henvisning til den oplysende note.</p> <p>Fejlagtigt anbragte buer udelades.</p> <p>Bemærk flg. undtagelse: Hvis to instrumenter i kilden er noteret på hvert sit system, mens udgaven sammenskriver dem i ét system (fx cor 3-4), og den ene stemme i kilden mangler en bue, undlades typografisk markering i udgaven.</p> <p>Mellem to akkorder i orgel- og klavermusik skal der kun være én fraseringsbue (altså ikke bue fra tone til tone, undtagen hvis det er bindebuer).</p>	<p>0</p> <p>0</p> <p>0</p> <p>G. NOTE</p> <p>BERET</p> <p>FORORD + evt. FODNOTE første gang</p> <p>BERET</p> <p>BERET</p> <p>0</p>
Pauser	<p>Pauser, der er 'glemt' tilføjes i [].</p> <p>Forkerte pauseangivelser rettes og sættes i [].</p> <p>I 6/8-takt rettes notation fra fjerdedels- + ottendelspause til punkteret fjerdedelspause.</p> <p>Fejlanbragte pauser udelades.</p> <p>Der tilføjes G.P. i generalpauser i orkesterpartiturer.</p>	<p>-</p> <p>BERET</p> <p>0</p> <p>BERET</p> <p>0</p>

<p>Dynamik</p>	<p>Dynamiske kiler afstemmes stiltiende, hvis kilernes begyndelse eller slutning stort set er uændret.</p> <p>Partiturets læselighed forøges hvis "cresc." og "dim." ændres til kiler. En sådan uskiftning kan ske med forsigtighed, hvis det i hvert enkelt tilfælde er helt klart, hvor et cresc. og et dim. begynder og ender. Denne praksis bør i givet fald gælde hele det pågældende partitur.</p> <p>Hvis RL blander betegnelserne kan fx "cresc." stiltiende ændres til kile for at opnå konsekvens i notationen.</p> <p>Flyttes en kile (eller en dynamisk angivelse) markant er det en rettelse, som teknisk udføres ved at det forkert anbragte tegn udelades og et nyt tilføjes i []. Der anvendes flg. standardvending: "... udeladt (redaktionelt tilføjet t. ... i analogi med...).</p> <p>Hvis en kile forlænges substantielt kan forlængelsen anbringes i [].</p> <p>"piano" rettes til <i>p</i>, "forte", "for" (og "forto"!) til <i>f</i> osv.</p> <p>"Dobbeltkonfekt" i form af både kile og <i>cresc.</i> eller <i>dim.</i> simplificeres til den ene af betegnelserne (i analogi med konteksten).</p> <p>Stiplede linjer, der viser udstrækningen af et <i>cresc.</i> eller <i>dim.</i> kan bibeholdes, hvis de er til nytte. Redaktionel tilføjelse af sådanne sker ikke.</p> <p>En <i>cresc.</i>kile med slutpunkt i første node efter en taktstreg må ikke krydse taktstregen – justering sker stiltiende.</p> <p><i>f</i> rettes til <i>ff</i> ved at sætte hele angivelsen i [], altså [<i>ff</i>].</p> <p>Bemærk, at de korte "fisk" (< >) ikke er en dynamisk angivelse, men en artikulationsangivelse med betydningen "espressivo" (se ovf. under artikulationsangivelser)</p>	<p>0</p> <p>G. NOTE</p> <p>0</p> <p>BERET</p> <p>-</p> <p>0</p> <p>0</p> <p>-</p> <p>0</p> <p>BERET</p>
<p>Spille- tekniske- anvisninger</p>	<p>Spilletekniske anvisninger skrives over systemet i ordinær skrift.</p> <p>Pedalangivelser (klaver). Kildens angivelser følges. Der foretages ikke komplettering i nævneværdig grad. Hvor RL med en bølgelinje angiver, hvor pedalen skal op (uden at der står stjerne) placeres en stjerne i [].</p> <p>Gængse anvisninger omskrives til nutidig, international standard på italiensk så vidt muligt.</p> <p>Usædvanlige betegnelser skrives som i kilden og oversættes som fodnote til engelsk og fransk.</p>	<p>-</p> <p>-</p> <p>0</p> <p>0</p>

<p>(Spille- tekniske- anvisninger)</p>	<p>"ristoppare" ændres til "chiuso" samt "+" "non ristoppare" ændres til "aperto" samt "o"</p> <p>"gedämpft" i hornstemmer ændres til con sord. "gestopft" i hornstemmer ændres til chiuso</p> <p>"stoppet" i trompetstemmer (der ikke er praktisk muligt) tolkes som "con sord."</p> <p>"med træ" (pauker) ændres til "con bacchette di legno", "med skind" (pauker) til "con bacchette di cuoio", "med lilletrommestikker" skrives "con bacchette da tamburo".</p> <p>Særtyske betegnelser bibeholdes, det gælder fx "hervortretend" samt "gestossen" og "gestrichen" i strygerstemmerne.</p> <p>Strøgangivelser (op- og nedstrøg) i strygerstemmer bibeholdes, hvis de stammer fra komponisten. Er der afvigende strøgangivelser i autografstemmer bemærkes det.</p> <p>"(pizz)" mv. kan tilføjes i første takt efter bladvending, hvor det skønnes relevant. RLs tilsvarende betegnelser udelades, hvis de er irrelevante.</p> <p>Trille-angivelser skrives med "tr" + bølgelinje + bindebue; "tr" gentages ikke ved side- eller akkolade-skift.</p> <p>I systemer med to stemmer anbringens trilleangivelsen både over og under systemet, selv om stemmer er på delt hals. Hvis der er tre stemmer i ét system skal der værre tre trilleangivelser. RL bruger i tidlige partiturer "tr" over hver node uden bindebue - dette rettes til nævnte standard (vær dog opmærksom på dynamiske subito-ændringer, hvor der måske ikke skal være bindebue, men derimod ny ansats).</p> <p>Hvor der er 'blandet' notation i en kilde, bør den redaktionelle justering nævnes i beretningen.</p>	<p>0 0 0 0 BERET 0 0 BERET 0 0 0 BERET</p>
<p>Fodnoter på nodesider</p>	<p>RLs fodnoter gengives i kursiv, redaktionelle fodnoter eller omskrivninger af RLs noter i ordinær. Evt. skrives "(red.)" og på engelsk "(ed.)" efter en redaktionel note.</p> <p>Ved parafrasering/omskrivning nævnes den originale ordlyd i noteapparatet.</p>	<p>0 BERET</p>
<p>STEMMER</p>	<p>I stemmer udelades alle skarpe parenteser (men ikke deres indhold, selvfølgelig), brudte buer rettes til hel linje, og 'overflødige' fortegn indsat redaktionelt (som følge af ændring fra løse til faste fortegn i træblæserne) udelades.</p> <p>Der kan i stemmerne indsættes ekstra orienteringsfortegn, ligesom der kan indføres</p>	<p>0</p>

	<p>forenklinger mht. nøgleskift mv. som ikke findes i partituret.</p> <p>Selv om det bør undgås er der også eksempler på, at klarinetstemmer og harpestemmer er noteret med andre fortegn i stemmerne for at lette udførelsen for musikerne (fx harpestemmerne i <i>symfoni nr. 1</i>)</p>	
--	--	--